

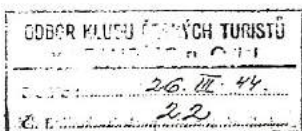
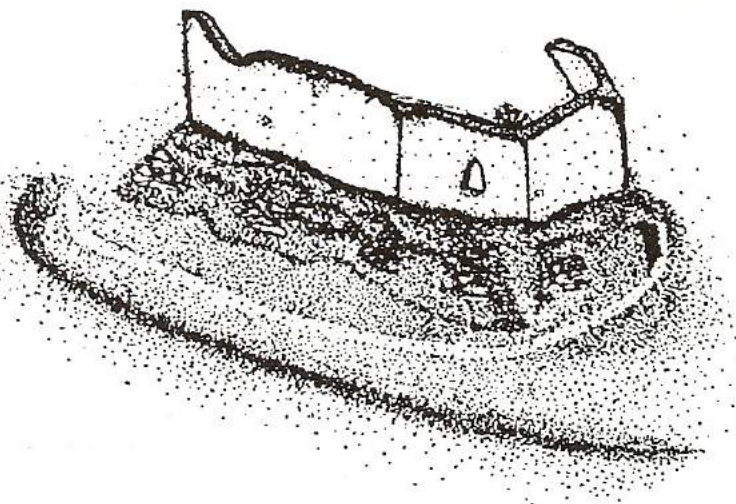

Sborové listy

Příležitostník Sboru pro záchranu hradu Lanšperka

Číslo 10

2000

V Ústí nad Orlicí

P. T.

Co vytěžíme z blízké a dávné minulosti, zůstane národu trvalou hodnotou pro jeho přítomnost a do příštích věků, to bude a zůstane mu nevyčerpatelným pramenem poznání a vědomosti pro všechny jeho doby.

Praktická doba nová, doba pokroku a osvěty, nedbá výhradně jen toho, čím se zajímá právě, nýbrž usilovněji a usilovněji si všimá toho, co práci její připravovalo, z čeho poměry nyníjší vyrostly. Jinak řečeno: Každý člověk i našeho věku rád se ohlídí zpět do minulosti. Zvláště stavitelské památky, a z nich nejvíce zříceniny, hradů a tvrzí, vábí k sobě svým tajemným kouzlem pověstí o podzemních chodbách, zakopaných pokladech, žalářích, bílé paní, bodokvasech a tragediích, lovech, bojích hradních posádek s obléhajícími, o lidech, kteří tu a v podhradí žili, pracovali a umírali.

Tak jako každý hrad, tak i nedaleký Lanšperk, položený v utěšené krajině a na stříelné kopci, věnoval přílehlé krajině, které byl středem místem všeho lidu tu obývajetého. Byl středem jeho dění národního, kulturního i pracovního, byl místem opory a ochrany. Jeho zbytky přetrvaly šest století a třeba že němě, přece jen výmluvně mluví k srdcím a duším potomků těch, kdož jej budovali a pod jeho ochranou žili, aby mu nedali začknout, nýbrž u vědomí své národní a kulturní povinnosti, zachránili jeho zbytky poslední a tak potomkům zachovali vzácné dědictví svých praotců. Vždyť povinnost k minulosti spojuje se s povinností přítomnosti i budoucnosti.

Vznik a vývoj města Ústí nad Orlicí je ve spojitosti s historií hradu Lanšperka a jeho držitelů. Proto jeho záchrana bude úspěšným dílem svědomí ústeckých k místu národní a kulturně vlastního.

Několik málo ústeckých jedinců téměř v poslední hodině dobrovolně se ujalo záchranu Lanšperka. Neúnavně se snaží o objevení jeho zasypaných zdí, místností, sklepní, chodeb a o záchranu a zabezpečení stávajícího zdiva.

Přispěj, vážený čtenáři, na záchranu tohoto nejstaršího našeho národního a kulturního dokladu města Ústí nad Orlicí a jeho okolí. Děkujeme předem za Vaše porozumění a Vaši pomoc.

Zachováme po sobě jen to, co jsme vykouali a čím dále omšele zbytky mohutných zdí hradu Lanšperka budou vévodit a lyknouti našemu Ústí, tím raději se budeme zítřejí i generace příští vraceti v tato místa naší dávné a krásné minulosti.

Sbor pro záchranu hradu Lanšperka

při KČT, odbor Ústí nad Orlicí.

JINDŘICH NYGRÍN,
předseda.

JAROSLAV PIRKL,
jednatel.

KAREL VAJGL,
pokladník.

Exhibiční Bazar v Ústí n. Orlicí.

Propagační materiál prvního Sboru pro záchranu hradu Lanšperka v Ústí nad Orlicí, který vznikl jako odbor při KČT Ústí nad Orlicí. © SOKA ÚO

Šejvský mlýn

Jaroslav Jansa

Mlýn stával a dosud stojí při okraji Dolní Dobrouče. Samotné umístění předurčilo jeho zvláštní název, a to nepochybně již před rokem 1500. Dolní část obce byla od nepaměti označována názvem Šejv. Ve starších písemnostech různými tvary toho jména jako Scheiw, Šejwá, Scheywa, Scheib, Scheiba, Scheibe, Scheib apod. Název je patrně starší než název vesnice Dobrouče samotné a jeho vznik je nutno klást asi do období počátku kolonizace tohoto území. Vznikl pravděpodobně z německé podoby tohoto slova označující kruh. Je možné, že tak nazvali první kolonisté kruhovou paseku ostře ohraničenou lesem na písčném ostrohu vybíhajícím příkře nad rovinatou nivou - louku při řece Orlici, v místě pozdějšího panského dvora a pozdější mlékárny. Podobná místa na Českomoravské vrchovině a v jižních Čechách mají rovněž názvy Šejba, Šejva apod.

V roce 1546 byl nový „mlýn pod Šejvem“ prodán. Patřily k němu louky a pole. Nedlouho potom, v roce 1549, prodal Pavel mlynář tento „mlýn pod rybníkem šejvským“ za 180 kop grošů. V prodejních zápisech je vyjmenováno i nářadí, které bylo předáváno novému majiteli jako byly sekery, díláta, oškrtky a ostatní pomůcky a nástroje na údržbu mlýnských kamenů a ostatních zařízení. Majitelé mlýnu a všech tehdejších hospodářství se často měnili.

Na mlýně dochází ke změně v roce 1552 a znova v roce 1562, kdy si Jiřík, mlynář šejvský, vyměnil svůj mlýn s Jírou, mlynářem jablonským. V tehdejších dobách to nebylo nic neobvyklého, majitelé si často mezi sebou měnili své usedlosti stejně tak jako mlynáři. Svoje dluhy a pohledávky si „brali s sebou“ a platili je z nového místa. V zimě roku 1563 v pondělí po svátku sv. Stanislava byl učiněn zápis na „mlýn pod hrází“, kde majitel panství Heinrich Bohdanecký prodává mlýn Matějovi Starmanovi za 150 kop grošů. Matěj Starman má v zápisu poznámku, která mlynáři dovozovala „bez překážky vodu sobě držeti na mlýn až do ohybu potoka, kdyby se rybník vysušoval“. Toto ustanovení dokládá i zápis v obecní knize, založené v roce 1584. Z toho usuzujeme, že rybník byl zřízen původně na místě obecní louky a čas od času vypouštěn. Pro ten případ měl patrně šejvský mlynář vyhrazeno zadržovat vodu na potoce a užívat ji ku provozu mlýna. Po smrti mlynáře Matěje Starmana byl mlýn prodán Andrlu /Ondřeji/ jeho synu za 190 kop grošů. Andrl Starman za svého působení na mlýně nadále splácel staré pohledávky. Byly to staré závazky, nedoplatky z dob, kdy si šejvský mlynář vyměnil mlýn s jablonským a otec Matěj je nestačil během svého života splatit.

V této době, v 70. letech 16. století, dochází k největší změně v držbě pozemků v Dolní Dobrouči. Majitel panství Vratislav z Pernštejna vykoupil 6 rolnických usedlostí v okolí Šejva a soustředil je v jeden celek, kde hospodařil ve své vlastní režii. To byl patrně

počátek pozdějšího šejvského panského dvora, který zde existoval po více než 300 let. Po zmiňovaných usedlostech nezůstala na Šejvě nejmenší památka. Zmizely beze stopy, i když podle zápisů známe jejich majitele. Například dvůr statek Fryčarův býval v místě pozdějšího panského dvora a měl hodnotu 600 kop grošů, což byla hodnota velkého hospodářství. /Běžná rolnická usedlost bývala v hodnotě kolem 200 kop grošů/.

Pernštejnové byli známí rozsáhlou agrární činností i čilým důlním a obchodním podnikáním. Jejich majetky na Moravě i v Čechách byly soustředěny ve velkostatky. Jedním z největších v té době býval velkostatek Lanšperk a Lanškroun. Polní výroba i chovatelství s mnoha stájem i ovčiny byla racionálně řízena stejně jako lesní a rybníční hospodářství.

Po smrti majitele panství Vratislava z Pernštejna v roce 1582 odkoupila vdova po bývalém majiteli Manrigue de Lara šejvský mlýn od Andrl Starmana a vzala jej do své vlastní režie. Pohledávky bývalých majitelů byly spláceny již z panských peněz.

Zanedlouho se stal majitelem panství Jan z Pernštejna, který pro značnou zadluženost byl nucen oba velkostatky prodat v roce 1588 Adamovi Hrzánovi z Harasova. I on nechal provozovat mlýn ve vlastní režii. V pozemkové knize je šejvský mlýn zapsán jako mlýn Jeho Milosti Knížecí.

Osudy šejvského mlýnu po roce 1588 a během třicetileté války nejsou dost dobře známé. Mlynáři byli na panských mlýnech jen pouhými nájemci. Mlynářské záležitosti byly pravděpodobně zapisovány do Knihy mlynářů, ale ta nebyla dosud nalezena. Ze strohé poznámky v pozemkové knize z roku 1634 poznáváme, že potomci majitele šejvského mlýna Ondřeje Starmana měli své dědické podíly dobře zapsané a vyplácené. Jeden syn se usadil v Ústí nad Orlicí a druhý v obci Parník. Jejich děti bývaly mlynáři ve Třebové, ve Lhotce i v Parníku a jejich praprapravenci zde žijí dodnes. Dcera Ondřeje Starmana Maruše se vdala za Kubáta z Horní Dobrouče. Tím všechny zprávy o šejvském mlýnu v tom čase končí.

V popisované době je obtížné přesněji určit následnost jednotlivých mlynářů a jejich rodin. Tehdejší majitel panství Karel z Lichtenštejna měl šejvský mlýn ve vlastní režii a mlynáři na něm byli jen pouhými nájemci. Písemnosti týkající se panských mlýnů z těch dob prozatím neznáme. Během třicetileté války byla založena matrika narozených a pokřtěných fary v Ústí nad Orlicí. Do ní byly zapisovány děti narozené a pokřtěné nejen v Ústí, ale i v okolních vesnicích. Z těch zápisů je patrné, že na šejvském mlýně byl koncem války mlynářem Jakub Hofman se svojí manželkou Mariánou, synem Jiříkem a dcerou Kertrudou. Stejně tak je zapsána tato rodina na mlýně i ve sčítání podle víry v roce 1651. Později zde býval mlynářem Jiřík Resler. Podle záznamů z matrik fary

Jablonné nad Orlicí, pobýval na Šejvu se svojí ženou Magdalénou a několika dětmi nejméně 10 let.

V následujících desetiletích před rokem 1700 je v matrikách několikrát zapsán Witus Fišer. Jeho jméno se dále objevuje, a to několikrát, ve snubních protokolech jeho potomků. Vít Fišer pocházel patrně z rodu Fišerů ze Sázavy či Opatova. Prvně byl ženat s Annou, dcerou Jana Kaupe z Damníkova, podruhé s Margaretou, dcerou Jiříka Šlingera z Damníkova.

Vít Fišer byl zakladatelem mohutného rodu dobroučských Fišerů. Z jeho potomků známe syny Václava, Jiříka a dceru Justýnu. Syn Václav se přiznal do Čermné, kde si vzal Annu, dceru Jana Cejnara, čermenského mlynáře. Později byli na mlýně v Ostrově. Dcera Víta Fišera Justýna se vdala za Tobiáše Feuhisa, syna petrovického mlynáře Petra Feuhisa. Syn Jiřík Fišer se oženil se Zuzanou Pirklovou z Dolní Dobrouče.

Otec Vít Fišer byl pravděpodobně jen pouhým nájemcem šejvského mlýna. V následujících letech, po roce 1700, býval šejvským mlynářem Jiřík Fišer, který měl se svou ženou Zuzanou několik dětí, mezi nimi byl i Jan, budoucí majitel mlýna. Mladší syn Martin a ostatní děti se narodili po roce 1710 manželům Fišerovým v Horní Dobrouči ve mlýně pod rybníkem, v pozdějším čísle 116. Mlynář Jiřík Fišer získal tento hornodobroučský mlýn do svého vlastnictví podle Dekretu ze dne 4.10.1719 a zápisu ze dne 16.10.1720. V této listině jsou zapsána práva a povinnosti mlynáře, obvod působnosti mlýna a další ujednání.

Na šejvském mlýně byl v té době ustanoven mlynářem Christopherus Schill. Podle seznamu v Knize mlýnů z roku 1725 byla výtěžnost tohoto mlýnu s rybníkem udána sumou 160 zlatých ročně. V příštích letech získal šejvský mlýn do svého dědičného vlastnictví Jan Fišer, syn Jiříka Fišera, mlynáře hornodobroučského. Manželkou byla Janu Fišerovi Rozálie, dcera rychtáře Jana Millera z Dolní Dobrouče. Šejvský mlýn byl největším a nejvýkonnějším dolnodobroučským mlýnem. Měl dvě mlýnská složení - kamenná mlecí zařízení. Ostatní mlýny měly po jednom složení. Hodnota mlýnu je udávána v té době v sumě větší než 500 zlatých. Pro srovnání, rychta měla se všemi pozemky, kterých bylo přes 100 ha, hodnotu 800 zlatých.

Mlýn č. 99 před přestavbou, kresba autor

V následujících letech nebyly panské mlýny provozovány v režii samotného majitele panství, jak tomu bylo v dobách minulých, ale byly převáděny na samotné majitele. Jan Fišer vlastnil šejvský mlýn patrně již zákupním právem. Z tohoto dědičného vlastnictví vyplývalo pro mlynáře plnění vrchnostenských povinností, odvod farních a školních dávek. K vrchnostenským povinnostem patřilo odvádění peněžních a obilních dávek a konání roboty či jiných přikázaných prací. Některé panské služebnosti, které musel šejvský mlynář umožnit, přetrvaly dalších 100 let. Musel například sekát led na šejvském rybníku, a to pro potřeby panských hostinců, měl služebnost průhonu a napájení panského dobytka, na mlynářových pozemcích apod.

Mlynář Jan Fišer vlastnil nejen výnosný mlýn, ale i rybník, pole a lesy. Polí bylo málo, proto najímal pro sebe některé panské pozemky ležící nedaleko mlýnu u Dvořákova rybníku, pod silnicí k Nebičku, a pod Panským kopcem. Část dobrého výtěžku přinášelo i rybniční hospodářství.

V roce 1748 přikoupil Jan Fišer od svého švagra Jana Millera, dolnodobroučského mlynáře, starý mlýn a pilu. Obě tyto živnosti stávaly v horní části obce a byly označeny později číslem 44 (nyní pila ZD Dolní Dobrouč). Provoz mlýnu byl zanedbatelný, proto byla hlavním zdrojem příjmu pila. Trhová smlouva o prodeji byla zapsána nejen do pozemkové knihy, jak bylo zvykem, ale i do staré obecní knihy. Zmiňovaný mlýn a pilu převzal později syn Jana Fišera Václav Fišer.

Otec šejvského mlynáře Jiřík Fišer vlastnil také hornodobroučský mlýn pod rybníkem č. 116 i nevelký „prostřední“ mlýnek, stojící v dolní části Dolní Dobrouče na Malé Straně, později označený číslem 77. Četné zápisy o mlýnu č. 77 lze najít v Josefském katastru. Po roce 1788 býval na malém mlýně mlynářem nejstarší syn Ignác, po něm se zde vystřídali jeho bratři Josef a Václav.

V roce 1772 zemřel mlynář na starém „horním“ mlýně a pile č. 44 Václav Fišer, bratr šejvského mlynáře. Před tím zemřelo i jeho 5 dětí a zůstala jediná nejmladší dcera Barbora. Vdova po zemřelém, Mariana Fišerová, se provdala ještě téhož roku za Václava Ryšavého, mlynáře a pilaře. V dalších letech měli 6 dětí. Šejvský mlynář Jan Fišer byl poručíkem pozůstalé Barbory Fišerové z prvního manželství. Barbora byla dědičkou č. 44, které rod Fišerů vlastnil nejméně od roku 1748. Část dědictví připadla také bratrovi mlynáře. Šejvský mlynář dědictví odkázal nejstaršímu synovi Ignáci.

V devadesátých letech došlo k několika dohodám a k vyrovnání mezi vdovou Marianou provdanou Ryšavou a mlynářem Janem Fišerem ze Šejva. Dcera z 1. manželství Barbora se v roce 1792 vdala a zdělila starý mlýn s pilou č. 44. Starý šejvský mlynář nechal sepsat testament, jehož obsah je součástí několika knižních zápisů. Své potomky, 7 synů a 2 dcery, vyzývá k držení všech fišerovských mlýnů neodlučně v rukou jeho rodu. V závěti je pamatováno na různé

nožné situace, které by mohly v budoucnu nastat. Vdovy, sirotci a nezletilé děti pozůstalé rodiny měli být odkazem materiálně zajištěny téměř pro všechny případy. I přes všechna promyšlená ustanovení závěti se dění na mlýnech i život dotyčných osob vyvíjel způsobem značně odlišným.

Šejvský mlynář Jan Fišer během svého působení v letech 1765 až 1795 shromáždil značný majetek a přivedl rodný šejvský mlýn č. 99 i vedlejší mlýn č. 77 k nebyvalému rozkvětu a výnosnosti. Na mlýně č. 44 zajistil část dědičného podílu písemnými smlouvami. Jan Fišer zemřel v roce 1796. Zůstala po něm vdova Johana, synové Ignác, Franc, Josef, Jan, Václav, Antonín, Bernard, dcera Barbora a Anna. Syn Jan zemřel ve 29 letech téhož roku. Nastala však téměř současná situace.

Nově nastupující generace nepokládala rodnou usedlost, mlýn či chalupu za natolik přitažlivou, aby nemohla otcovské sídlo opustit a poohlédnout se po něčem jiném. Podobná situace nastala po roce 1800, kdy rod Fišerů zcela ztratit mlýn č. 77 a na mnoho let i rodný šejvský mlýn č. 99.

Šejvský mlýn převzal nejstarší syn Ignác, toho času mlynář ve mlýně č. 77. Ignác byl ženatý s Terezií, dcerou Jana Vávry z Dolní Dobrouče č. 175. Ve mlýně č. 77 se jim narodilo v letech 1788 až 1799 5 dětí, ale 4 záhy zemřely. V roce 1799 převzal Ignác šejvský mlýn. Pobyl zde s rodinou 5 let, během kterých se mu narodilo dalších 5 dětí, ale opět 4 z nich zemřely už v dětství.

Mlýn v té době mívával nejméně dvě složení /kamenná mléci zařízení/, dále pilu, rybník, pole, louky a lesy. Mlynářské, rybniční i polní hospodaření bylo sice výnosné, ale bylo zatíženo patrně ještě nesplacenými, na tom mlýně vážnoucími závazky a úroky. Mimo jiné i nesplacenými částkami z podílů sourozenců mlynáře Ignáce a různých zápůjček z dob minulých. Další půjčku učinil Ignác na zakoupení mlýna „kyšperekého“. Tím byl šejvský mlýn zatížen dluhy a zápůjčkami natolik, že musel být v roce 1805 prodán. O Ignáci Fišerovi a jeho rodině nejsou od té doby v písemnostech Dolní Dobrouče žádné zprávy.

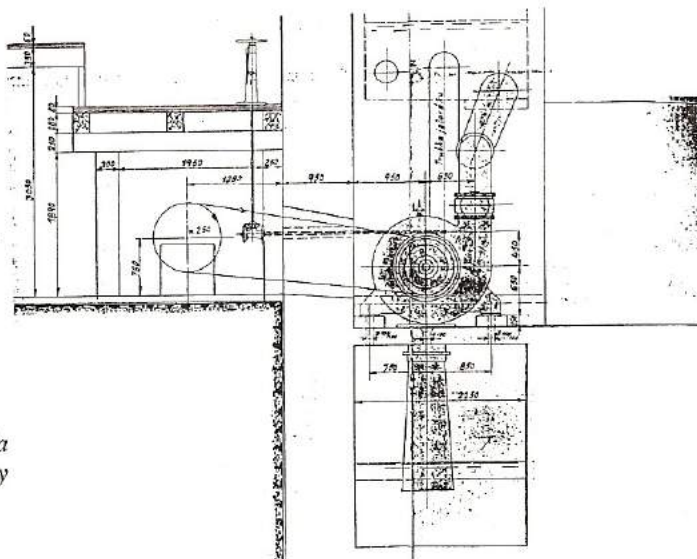
Šejvský mlýn zakoupil v roce 1805 mlynář z Petrovic Josef Marek pro svého syna Jana Marka. Mladý mlynář a jeho žena Barbora provozovali mlýn č. 99 po dobu dalších 17 let. V roce 1822 mlýn prodali Josefu Fišerovi, synovi zemřelého šejvského mlynáře Jana. Josef se vyučil mlynářskému řemeslu u svého otce a u svého o 10 let staršího bratra Ignáce. Josef nejprve převzal mlýn č. 77 po svém bratru Ignáci v roce 1799 a v téže roce se jako 23 letý oženil s 19 letou Františkou, dcerou Václava Ryšavého, mlynáře a pilaře z Dolní Dobrouče č. 44, a jeho manželky Mariany, rozené Špinlerové. Josef a Františka měli 10 dětí, tři zemřely malé, synové Josef, Franc a Jan se vyučili mlynářskému řemeslu. Dcery se vdaly většinou v Dobrouči. Mlýn č. 77 byl jen malým mlýnkem v porovnání se šejvským mlýnem. Přesto v něm žily téměř stále dvě rodiny současně.

Josef Fišer si přál rodný mlýn. Během 20 let na mlýně č. 77 získával postupně finanční prostředky k vysněnému cíli. Mlýnek č. 77 prodal v roce 1820 Františku Ryšavému za cenu 2 600 zlatých. Získané prostředky složil patrně jako závdavek a přestěhoval se s rodinou do šejvského mlýnu. Tam se také v létě roku 1821 narodil nejmladší syn Jan. Hodnota mlýna č. 99 se všemi pohledávkami je uvedena částkou 15 750 zlatých. Rodina bývalého majitele Jana Marka se odstěhovala do Třebářova. Josef Fišer v č. 99 hospodařil dalších 20 let. Rybniční hospodářství bylo stále méně výnosné, a to i přesto, že šejvský rybník byl vhodným pěstebním rybníkem a dost velkým (dosahoval téměř do míst naproti pozdější Vackově hospodě).

Mlynář Josef Fišer starší byl patrně tím mlynářem, který přestavěl šejvský mlýn v letech pro nás zatím neznámých, a to do podoby, která se v podstatě zachovala téměř do roku 1940. Přibližná podoba je znázorněna v dobové kresbě /viz obr./ V roce 1842 předal Josef šejvský mlýn a k němu patřící hospodářství svému synu Josefovi. Sám se svou manželkou Františkou pobýval na Šejvě jako výměnkář dalších 6 let. Zemřel v roce 1848 ve věku 72 let.

JOS. PROKOPA SYNOVÉ,
kovárny mlýnských strojů a slévárna
v Pardubicích.

Stavební a montážní plán Francisovy turbíny pro Karla Fišera z roku 1942. Návrh: Jos. Prokopa synové, kovárny mlýnských strojů a slévárna v Pardubicích. © SOKA ÚO

Nový majitel Josef Fišer ml. Se svou ženou Magdalenou, rozenou Šabatovou z Vrbice, prožil během života tolik převratných událostí, jako málokterá generace před nimi. Především v roce 1848 byla zrušena robota. Louky a ostatní polnosti bývalého panského dvora byly rozparcelovány a odprodány soukromým zemědělcům. Šejvský rybník byl vypuštěn a zmenšen na desetinu původní plochy. Přesto jeho vodní síla postačila k pohonu tří vodních kol, umístěných při horním okraji mlýna. Pozemek bývalého rybníka s bahnitými nánosy úrodné země byl po vysušení využíván k pěstování křenu. Ten se stal známý v celém okolí.

Po smrti mlynáře se o provoz mlýna a polnosti starala mlynářka Magdalena. Dožila se 100 let. Mlýna se po ní ujal Vilém Fišer s ženou Annou. Jejich působení bylo krátké, protože živnost předali záhy synovi Františkovi Fišerovi. Ten byl ženatý s Eliškou, rozenou Hovádkovou z Líšnice. Prosperita jejich podnikání v období mezi první a druhou světovou válkou byla ovlivněna především hospodářskou krizí třicátých let. Starobylé stavení i jeho vnitřní zařízení

dosluhovalo. V nastalé situaci mlynář František v roce 1937 zemřel. Mlýna se ujal tehdy 23 letý starší syn Karel. Ten zrušil zastaralý pohon mlýnskými koly a nahradil je moderními turbinami. Se svou manželkou Annou, rozenou Plívovou z Dobrouče, postupně přestavovali starou budovu mlýna a modernizovali vnitřní zařízení. Staré dřevěné přístavby a starou výměnkářskou chalupu, stojící za mostem, zbourali a postavili nové zděné budovy pro potřeby jejich polního hospodářství. Zavedli chov plemenných vepřů, který se stal později hlavním těžištěm jejich činnosti. Po druhé světové válce byl provoz mlýna značně omezen, především pak po roce 1948 s nástupem totalitního režimu. Prává mlynářská živnost byla po mnoha staletích zrušena.

Prameny a literatura:

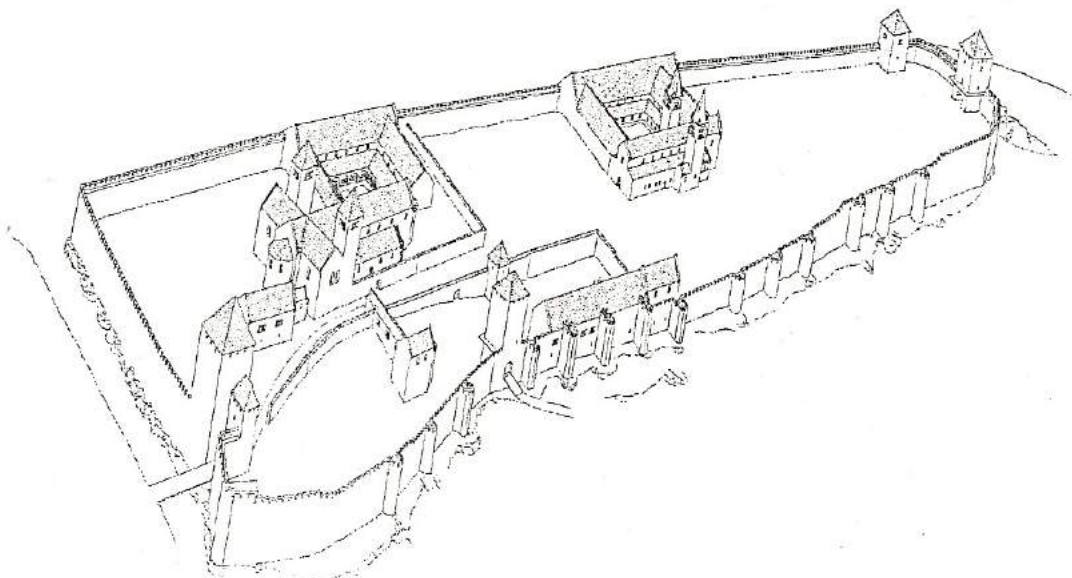
SOA Zámorsk: VS Lanškroun. Kn. č. 191, Pozemková kniha, kn. č. 204, Knihy mlýnů č. 234 a 235

České hrady III

Libor Kubišta

Poté, co jsme se v minulém díle seznámili se sice prvními hrady postavenými na území dnešních Čech, avšak postavenými Němci, budeme se již věnovat skutečně českým hradům.

Ocitáme se ve dvanáctém století, kdy je český stát již pevně ukotven. Páteří přemyslovské správy však zůstává i nadále hradská soustava. Správu nad hradíšti a jim příslušným územím vykonávají velmožové

Pražský hrad v době románské, perspektivní rekonstrukce. Převzato z Menclové c.d., s. 79

z Přemyslovské družiny, „přední z Čechů“, jež jsou zárodkem budoucí šlechty. Ještě nejsou pozemkovými vlastníky, kníže je jen pověřuje různými úřady často spojenými se správou určitého území, ale hlavně s beneficií.

V té době v Čechách vznikají první stavby, jež můžeme považovat za hrady. Roku 1135 Soběslav I. opravuje dočasně opuštěné pražské hradiště. (Pražský hrad je totiž svým charakterem hradištěm a to víceméně dodnes). Původní hliněné valy s dřevěnými palisádami nahradila kamenná hradba, zpevněná na jižní straně věžicemi. K jižní části byl připojen k hradbě knížecí palác, a to v místech, kde se dnes nalézá starý gotický královský palác. Měl podobu patrové falce, tedy plochostropé budovy s rozsáhlým nečleněným sálem o rozměrech 48,5 x 11,5 m. Sál osvětlovalo pět sdužených trojdílných oken na vnější straně. Přizemí paláce bylo na rozdíl od jiných falcí zaklenuto valenou klenbou, která se ve sklepeních starého paláce nalézá dodnes. Na východní straně pak byla k paláci připojena patrová kaple. Od ostatního prostoru hradiště byl palác ještě oddělen zdí a vznikl tak jakýsi samostatný dvorec.

Uvnitř zástavby Pražského hradu se ještě nalézá Jiřský klášter a dále bazilika sv. Víta s rezidencí biskupa.

Nejvýznamnější částí přestavby představuje vnější opevnění s trojicí mohutných čtvercových věží, z nichž každá chránila samostatný vchod do hradu. Využití věžic na jižní straně hradby svědčí o vlivu francouzských vzorů. Použití kamene jako základního stavebního prvku v takovém měřítku bylo do té doby v Čechách neobvyklé. Jedinými kamennými stavbami v hradištích byly často pouze kostely. Kamenná hradba (jak se tehdy říkalo stavěná po latinském způsobu) pak byla pro tehdejší stavebníky tak neobvyklým dílem, že je k němu musel přinutit násilím samotný kníže.

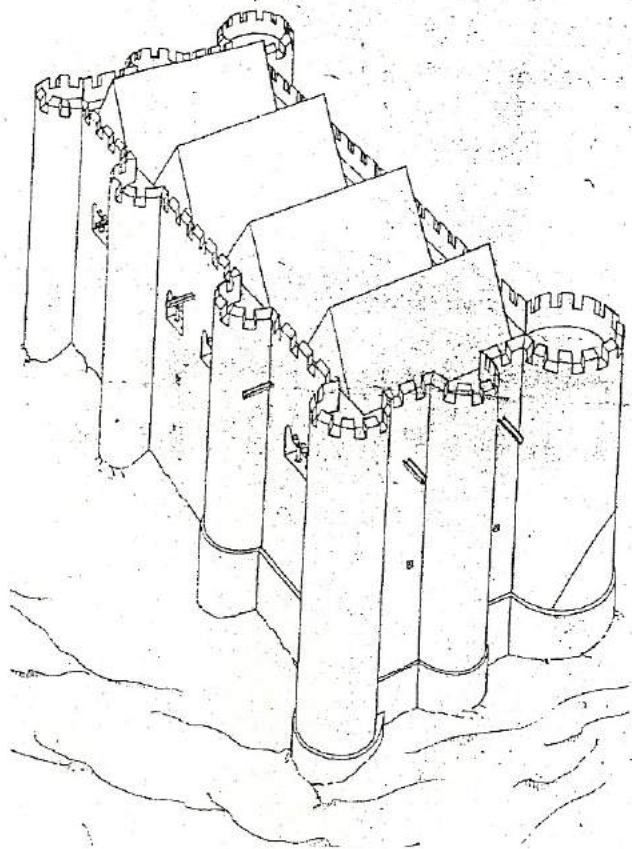
Když pojednáváme o Pražském hradu, je vhodné si ještě připomenout dvě skutečnosti. Tou prvou je poněkud matoucí název – Pražský hrad. Typologicky Hradčany nikdy nepřestaly být hradištěm, tedy rozsáhlou opevněnou plochou s rozptýlenou zástavbou. Vždyť i dnes je Pražský hrad tvořen několika samostatnými částmi – Starý královský palác, katedrála, Jiřský klášter, Lobkovický palác atd. Jedním ze základních znaků hradů je přitom ucelený soubor staveb spojený v celek.

Druhou poznámkou je sice známý, ale ve veřejnosti často opomíjený fakt, že je to právě Pražský hrad a nikoli Vyšehrad, který byl od pradávna sídlem českých knížat, později králů a pak i presidenta. Pouze za vlády Vratislava II. se na krátkou dobu stal rezidencí panovníka Vyšehrad. Pražský hrad je tak jedním z nejdéle trvajícím rezidenčním místem hlavy státu minimálně v Evropě.

Další významnou stavbou patřící mezi první české hrady, byla románská falc v Roudnici nad Labem, kterou si nechal po vzoru přestavby pražského hradu nechal vystavět pražský biskup. Hrad byl budován ve

2. pol. 12. století a měl obdélníkový půdorys o rozměrech asi 14,5 x 30 m. Stěny byly rozčleněny půlkulatými věžicemi o průměru okolo 5m, které byly vyplněny směsí kamene a malty v plné výši bez vynechání jakékoli dutiny. Nad valeně zaklenutým stropem přizemí se nalézala velká dvojpodlažní síň s deseti poli křížové klenby sklenutými na střední sloupky. Podoba paláce s okrouhlými věžicemi napovídá na vztah k Soběslavově přestavbě Pražského hradu.

Rozsáhlejší kamenné úpravy začaly být prováděny i na dalších hradištích (Mělník, Stará Boleslav). K většímu rozvoji hradů ale teprve musely být vytvořeny podmínky. Změny na začátku 13. století, kdy se mění model řízení přemyslovského státu, s kterým přežila stará hradská soustava a vznikla šlechta s vrcholně středověkým pozemkovým vlastnictvím.

Roudnice n. Labem, perspektivní rekonstrukce románské biskupské falce. Převzato z Menclové c.d., s. 81

Literatura: Durdík, T.: Encyklopedie českých hradů. Praha, LIBRI 1995, Menclová, D.: České hrady. Praha, Odeon 1972

Petice za naplnění práva veřejnosti chránit kulturní dědictví

Vládě a členům parlamentu ČR PAMÁTKY - VĚC VEŘEJNÁ

Vážené dámy a vážení pánové,

v nedávné době jste zamítli novelu zákona č. 114/1992 Sb., která měla výrazně omezit právo veřejnosti účastnit se rozhodování o ochraně přírody a krajiny. Potvrdili jste tím, že účast veřejnosti na rozhodování o věcech veřejného zájmu je oprávněným atributem občanské společnosti a že nezbytně patří do demokratického právního řádu České republiky.

Součástí životního prostředí a předmětem veřejného zájmu jsou i kulturní památky. Jejich ochrana však dosud postrádá takové demokratické mechanismy, jako je právo veřejnosti na včasné informace o zamýšlených zásazích do památek a jejich prostředí a právo občanských sdružení účastnit se řízení vedených správními orgány, v nichž se o osudu památek rozhoduje.

Návrh nového památkového zákona ani po leseti letech od pádu totality s uplatněním takových práv veřejnosti nepočítá. Při tom je zjevné, že absence veřejné kontroly nad činností správních orgánů vede k zastámu posuzování památek v důsledku přednostňování protichůdných, zejména komerčních zájmů a umožňuje rozmach korupce. Účastenství ve právních řízeních je až na výjimky stále upíráno dokonce i památkovým ústavům, které sice povinně zajišťují odborné podklady pro správní řízení, ale právní orgány je ve svých rozhodnutích nemusí respektovat.

Petiční výbor:

PhDr. Zbyněk Dočkal, starosta Památkářské obce eskokrumlovské, Ing. Václav Drbohlav, předseda občanského sdružení Obrana životního prostředí, PhDr. Vladimír Just, publicista, Mgr. Naděžda Chaloušová, ředitelka Nadace Pro Bohemia o. p. s., Doc. PhDr. Jiří T. Kotalík, rektor Akademieýtvarných umění, JUDr. Petr Kužvart, environmentální právník, Ing. arch. Jiří Mrázek,

bor pro záchranu hradu Lanšperka se k petici řipojuje. Lze se jen a jen podívat nad hrůzou, a ohužel v praxi získanou, zkušeností, že úředníci právních orgánů nemusí respektovat odborné odklady pracovníků památkových ústavů. Ovšem ani ezi památkáři není zdaleka všechno v pořádku. Stačí e leckdy jen dívat kolem sebe a sledovat kdo a za olik do památek investuje, kdo, jak a za kolik

Žádáme Vás proto, aby demokratické mechanismy, již sedm let uplatňované v denní praxi ochrany životního prostředí, byly v českém právním řádu zavedeny i v úzce související oblasti ochrany kulturního dědictví, tedy aby v památkovém zákoně bylo urychleně zajištěno

1) právo veřejnosti na veškeré, včasné a úplné informace o záměrech zásahů do kulturních památek a jejich prostředí a

2) právo občanských sdružení zaměřených na ochranu kulturního dědictví a památkových ústavů na účast v řízeních vedených správními orgány.

Žádáme Vás, abyste tuto změnu zajistili neprodlenou novelizací stávajícího zákona č. 20/1987 sb., o státní památkové péči a následně princip přímé účasti veřejnosti na hájení veřejného zájmu a zajištění odbornosti v rozhodování o osudu kulturního dědictví zakotvili i do nového památkového zákona. Touto změnou zároveň podpoříte tolik potřebný rozvoj občanské společnosti.

V Českém Krumlově, 17. Listopadu 1999

Petice bude šířena a podepisována až do naplnění vzneseného požadavku. Bližší informace o průběhu petiční akce najdete na adrese:

<http://mujweb.cz/www/krumlov/petice.htm>

odborný pracovník Památkového ústavu středních Čech, Ing. arch. Dana Novotná, odborná pracovnice Památkového ústavu v Brně, RNDr. Jindřich Petrlík, předseda Děti Země, PhDr. Vladislav Razím, památkář, Doc. PhDr. Helena Soukupová, prorektor Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, Doc. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc., pedagog Fakulty architektury ČVUT v Praze

schvaluje a zpracovává témata různých odborných grantů, jak jsou prezentovány a co přináší občanům. Jednatel Sboru pro záchranu hradu Lanšperka Dušek plně potvrzuje, že někteří ze státní správy a samosprávy vidí v občanských sdruženích pouze problémy. Občanské iniciativy jsou pro ně spíš balvanem, rozhodně ne partnerem. Leckdy se nemůže ozvat ani památkář, který své odbornosti skutečně

rozumí. Kdyby totiž ukázal na nerespektování zásad restaurování či jiných specifických postupů pro zachování památky, mohlo by se stát, že přijde o místo, v lepším případě pouze o možné budoucí zakázky.

Dobrou službu občanům neposkytli ani naši zákonodárci, když zametli zcela nedávno s nadacemi, ohánějice se jistě „ušlechtilými důvody“. A to se ještě nepojmenovalo množství dalších nešvarů, z nichž vyniká přetrvávající princip socialistického způsobu

státních účelových dotací zejména z hlediska způsobu získávání, termínů, vyúčtování a zveřejňování.

„Chceš-li z vlků mítí, musíš s nimi výtí“ - proto:
„Mlčeti zlato?“

-js-

Vyplněné petiční podpisové archy zasílejte na adresu zástupce petičního výboru: PhDr. Zbyněk Dočkal, Památkářská obec českokrumlovská, Dlouhá 30, 381 01 Český Krumlov. Tel.: 0337/712697, fax.: 0337/711681. Na této adrese je možno si vyžádat čisté podpisové archy. Na požádání kopie archů zašleme i z adresy Sboru.

Sanace otvoru v plášťové hradbě, tzv. okna, se zabezpečením vstupu. Foto R. Dušek 25.8.1999

Cena Bestia triumphans za významný přínos k likvidaci hmotného kulturního dědictví v České republice vstoupila do II. ročníku

Laureátem ceny Bestia triumphans se mohou stát fyzické nebo právnické osoby, orgány nebo organizace, které byly navrženy jako kandidáti ceny Bestia triumphans a to proto, že se významně zasloužily o poškození hmotného kulturního dědictví v České republice například tím, že:

- způsobily závažné poškození nebo zničení konkrétního historického objektu či více takových objektů

- dlouholetým úsilím poškozují hmotné kulturní dědictví

- profesním výkonem či nečinností podněcují, schvalují nebo umožňují ničení kulturních hodnot, případně poškozování památkově cenných území

- z titulu úřední nebo politické funkce usilují o celkové snížení účinnosti ochrany památek

- prosazují projekty nebo hromadné používání materiálů a technologií, které jsou pro památky nevhodné a poškozují jejich autenticitu

- výrazným upřednostňováním komerčních zájmů nad zájmy ochrany kulturního dědictví docílily nenávratného poškození nebo zničení kulturních nebo historických hodnot a podobně

Návrh na udělení ceny Bestia triumphans může podat jakákoli fyzická či právnická osoba, orgán nebo organizace. Návrh nesmí být anonymní, v případě požadavku navrhovatele však nebude jeho jméno dělováno. Návrh na udělení ceny se musí vztahovat k jinému vykonanému, rozpracovanému nebo završenému činu, za který je cena udělena, případně k činu, který se poprvé v daném roce vešel ve známost.

Návrhovatel by měl uvést u konkrétní poškozené věci:

- její přesné určení (např. adresu, popisné či parcelní číslo, katastr, okres, u movitostí přesné umístění, v obou případech vlastníka, u památek jejich rejstříkové číslo...

- stručnou charakteristiku věci a charakter jejího poškození

- původce poškození, jmenovitě prokazatelně zodpovědné osoby s uvedením jejich celého jména, funkce a adresy

- popis činnosti, která vedla k poškození či zničení věci a pokud možno kopie nejpodstatnějších úředních dokumentů, nejdůležitější části projektové dokumentace, zprávy ze stavebně - historického průzkumu...

- fotografie výchozího stavu věci a stavu po poškození nebo zničení

- novinové články, podstatná vyjádření k případu ...

Cenu uděluje Rada ceny podle návrhu poroty, kterou tvoří osoby delegované členy Rady a nezávislé osobnosti z řad odborné veřejnosti. Hodnocení návrhů probíhá ve dvou kolech. V prvním kole je vybrán užší výběr kandidátů ceny Bestia triumphans na základě tajného hlasování člena poroty formou bodového hodnocení návrhů. Z užšího výběru porota ve druhém kole určí laureáta ceny.

Cena Bestia triumphans představuje symbolická cihla ze zdemolovaného nádraží Praha - Těšnov. Laureát může cenu převzít osobně na veřejném vyhlášení ceny. V případě, že se laureát na ceremonii nedostaví, obdrží poštou na doručenkou oznámení o udělení ceny. Cihla bude uschována k převzetí u tajemníka až do udělení v dalším ročníku. Sdělovacím prostředkům budou poskytnuty co nejširší informace o důvodech volby.

Další informace: Památkářská obec českokrumlovská,
Dlouhá 30, 381 01 Český Krumlov

Zajímavosti

Přátelství obce Dolní Dobrouč a italského města Rovereto s jeho částí Marco

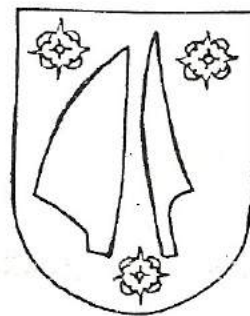
/z březnového rozhlasového vysílání - Magazin, Brno/

V roce 1915 byli do Dolní Dobrouče, stejně jako do dalších stovek vesnic a měst v Českém království, vyřazováni italská uprchlíci. Do Dobrouče přišlo asi 75 italských vystěhovalců (15 rodin), kteří pocházeli z vesnice Marco, 4 km severně od Rovereta.

O osmdesát let později dostal dolnodobroučský místostarosta Ing. Vlastimil Mlynář skvělý nápad. Napsal do Itálie předpokládaným potomkům uprchlíků. Podařilo se. Po necelých třech letech, v květnu 1998 přijela do Dolní Dobrouče delegace z Rovereta a jeho části Marco (54 lidí). Hosty měl tu

Sborových listů v češtině a italštině. V minulém roce odjela delegace z Dolní Dobrouče do Rovereta. Sbor zastupovala paní Marie Kapounová.

Ing. Vlastimil Mlynář, v současnosti člen obecní rady, tak obohatil celou obec o nové možnosti poznání a spolky či sdružení nabídku využívají.

Nepochopitelné vandalství v naší obci Dolní Dobrouč

Ničení postihlo skupinu soch, která krásila jeden z koutů u mlýnského rybníka poblíž silnice mezi Horní a Dolní Dobroučí. Sousoší na zděném terasu bylo postaveno kolem roku 1730 knížecím rentmistrem Mat. Jos. Heissigem z Lanškrouna. Popis: před dvakrát zalomenou kamennou stěnou zahrádka, vpředu ohraničená po stranách balustrádou o zvlněném půdorysu a uprostřed mříží, do hloubky dvakrát zalomenou. Uprostřed zahrádky vysoký jehlanec se sochou Madony. Čtyřboký hranolový podstavec nahoře ukončený římsou, vybíhá po stranách v usečené volutové konzoly, na nichž jsou adorující dva andilkové. Na čtyřbokém jehlanci vpředu kartuš, nahoře vrcholící mušlí a dole končící listnatou páskou s reliéfem, který zobrazuje pád donátora z lávky. Na vrchu Madona s dítětem v oblacích a s vlnajícím šatem. Na zálozech zadní stěny sedí sv. Kateřina a Barbora, na vykrojených koncích sv. Josef vlevo a biskup vpravo, na balustrádě světec s kopím a světec s prutem, na pilířích u vchodu poprsí starce a ženy, v rozích balustrády vázy. Pod kartuší středního jehlance kované rameno nesoucí lucernu.

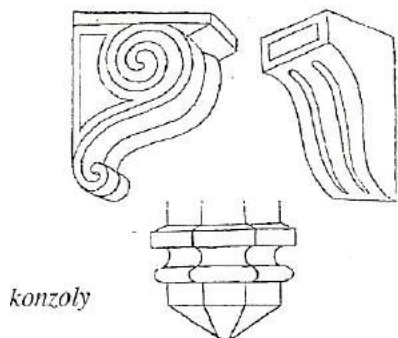
Sousoší bylo opraveno a restaurováno v letech 1987 až 1988. Obec Dolní Dobrouč tehdy zajistila 150 tisíc korun. Kolaudace proběhla 6. července a během následného týdne byla jedna ze soch úmyslně poškozena. Naštěstí znovu opravena. O sedm let později v noci na 7. května ukradl neznámý pachatel dvě kamenné vázy a poprsí muže, další sochy byly poškozeny a jedna z nich zcela zničena. Představitelé dolnodobroučské obce nelenili a sháněli nové finance a restaurátora. Oprava soch na balustrádě byla přes některé potíže dokončena v srpnu 1999. Náklady se vyšplhaly na 236 tisíc korun. Přejímka díla se

uskutečnila v pátek 6. srpna a v neděli 8. srpna. Avšak ke kolaudaci nakonec vůbec nedošlo. Všechny sochy byly poničeny dvěma vandalskými činy neznámým pachatelem. Stalo se tak 12. až 14. srpna 1999. Nemálo lidí (zejména našich samosprávných zástupců, restaurátor a příznivci památek) bylo šokováno rozsahem poškození (jiní se bavili). Mírně řečeno - vandalové - zuráželi hlavy, paže a ozdoby. Mnohé úlomky se nepodařilo ani najít. Předběžná cena opravy

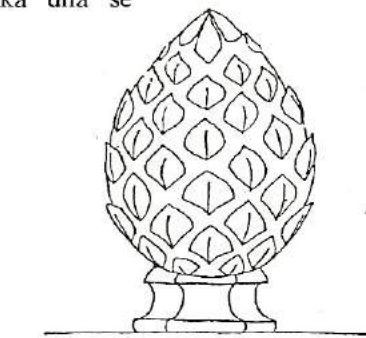
Snad nejděsivější na celém případu je to, že pachatel až příliš dobře znal terén a postup oprav. Odtud je už jen krůček k hodně černé domněnce, že se jedná o místního či místní jedince.

Obec se rozhodla vypsát odměnu 20 tisíc korun za poskytnutí konkrétní průkazné informace v písemné podobě, která by vedla k odhalení, usvědčení a odsouzení pachatele. Že by někdo nebyl lhotejný? A má možné oznámení smysl? (viz dloubavé okénko) Možnosti policie jsou známé. Výsledek je tedy prozatím jasný i bez komentáře.

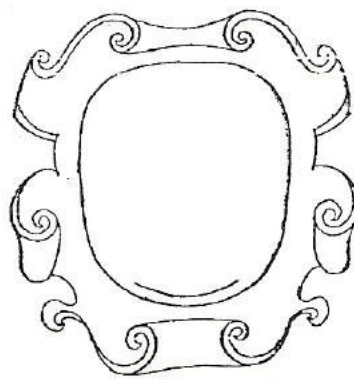
Další zprávy o poškození sochy máme z obce Písečná. V loňském roce ukradli za bílého dne v Letohradě z brány do Nového dvora piniové šišky. Odlomené kusy odvezli, dle dostupných informací, do soukromé sběrný všeho starého (zejména nábytku) do Černovíra. Naštěstí nebyli někteří Letohradští nevšímaví a s velkou troufalostí a potřebnou dávkou drzosti a odvahy si pro lup přijeli a bez ptaní vzali zpět. A pinie jsou na svém místě.

konzoly

píniová šiška

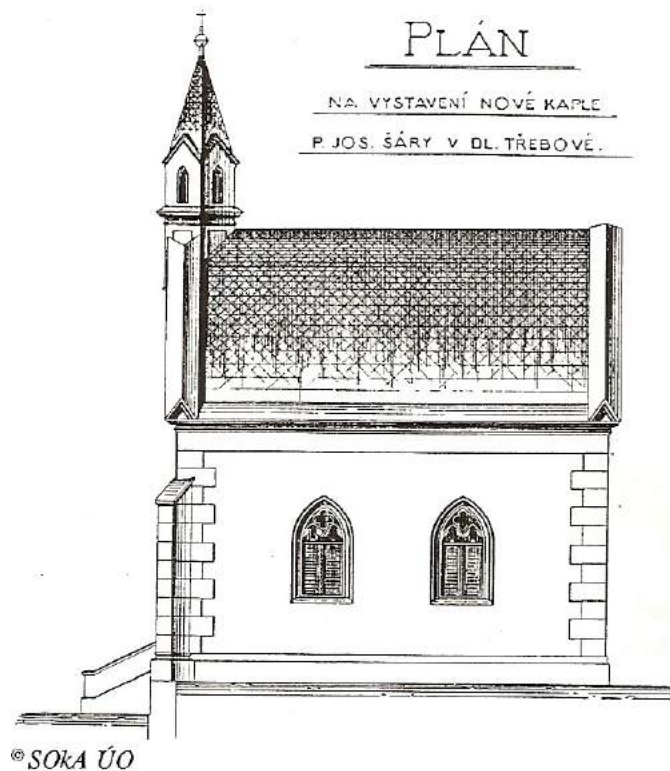

kartuš

-dr-

Špinler, Antonín: Pod Suchým vrchem. Ústí nad Orlicí, Oftis 2000, 96 s.

Pohádky z Podorlicka, z kraje tkalců, drvařů, drobných rolníků, knoflíkářů, kartáčníků, klikářů, pašeráků a pytláků. Poslední knihu i pana Špinlera ilustroval Josef Kremláček. Pan Antonín Špinler zemřel v minulém roce.

OFTIS spol. s r.o. Ústí nad Orlicí se nechal vlákat do zokusu o obnovu tradice ústeckých Letopisů. Původní Letopisy kraje a města Ústí nad Orlicí vycházely od roku 1937 do počátku roku 1941. Byly populárně naučným muzejně vlastivědným časopisem, který si získal nejednoho čtenáře i mimo město Ústí nad Orlicí.

Koncem roku 1999 vyšlo nulté číslo Nových letopisů města Ústí nad Orlicí a jeho okolí. I ony si daly za cíl, s velkou mírou troufalosti, přiblížit zajímavé historické události a památky současným čtenářům. Do doby bankrotu by měly vycházet čtyřikrát do roka o rozsahu 32 stran.

Obsah nultého čísla: K počtě Letopisů kraje a města Ústí nad Orlicí - Hernychova vila - Správní vývoj, pečeti, znaky a prapory měst a obcí okresu Ústí nad Orlicí - Ústecká pomoc při popravě v Kyšperku - Osudy jedné (a jediné) ústecké mozaiky - Hřbitovní kaple sv. Josefa v Dlouhé Třebové - Stínání telete o masopustu - Hledání městského znaku - Rok 1989 a okres Ústí nad Orlicí - Nejnovější zajímavá regionální literatura - Spisovatel Antonín Špinler - Rada čtenářům - „Žabky v kaluži“ - Ulice Příkopy aneb architektonický skvost historického jádra okresního města - Všem obecním úřadům - Blahopřání k novému roku

Obsah prvního čísla: 1950 - 2000 (věnováno všem politickým vězňům) - Některé aspekty života v obci Hylváty v letech 1938-1945 - Vysokomytský děkanský kostel sv. Vavřince ve středověku - Společnost Šestiperáků v Ústí nad Orlicí - Pečeti obcí dolnolibchavské farnosti - Lazebníci ve městech na lanšperském a lanškrounském panství v 16. století - Nový Nový svět - Liturgický rok

Objednávky přijímá vydavatelství OFTIS spol. s r.o., J. Nygrina 336, Ústí nad Orlicí, 562 01

Dlouhavé okénko

Snad jeden z tradičních nenechavců a snůlků o kolektivním vlastnictví na lanšperském hradě řezal stromy na obecním pozemku. Byl to ale fofr, i když až příliš nápadný. O lupu byl informován starosta obce, který zpočátku reagoval profesionálně a rychle. Věc byla nahlášena na Policii ČR. Avšak závěr je trochu jiný. „Vlk se nažral a koza zůstala celá“. Obecní rada Marii a Pavlu Šislerovým z Dolní Dobrouče dodatečně zokácení dvou stromů povolila a splnila jim nové přání, týkající se dalších tří stromů. A hle, z úvodního odstraňovače se stala oběť, v každém případě ještě obdarovaná. Stromy byly jednoznačně obecní a na obecním pozemku - v areálu lanšperského hradu, který nám byl svěřen do údržby před téměř

deseti lety. Šislerovi asi svým slovem zapůsobili. Škoda jen, že bylo rozhodnuto na základě slov pouze jedné strany.

Radní nám přeci jenom pomohli. Věc se možná vyjasní a Šislerovi se v budoucnu budou snad starat jen a jen o svůj pozemek. Na tom sousedním už není co ukrást. Jmenovaným dolnodobroučským občanům přejme rychlé vysychání, bezpečné řezání a štipání, pevný štůsek, bobře propečené buřty či alespoň deset stupňů nad nulou v obýváku při sledování zimní detektivky s názvem: „A přece to je naše!“

Případné nadávky a ostrý nesouhlas přijímá Radim Dušek

Představujeme našim čtenářům novou prodejnu, která se objevila v budově bývalého lanšperského hostince U Morkesů nedaleko vlakového nádraží, hned na pravé straně odbočky z hlavní silnice směr Lanšperk.

stáček drogerie
likérky
suché vazby květin
mdesát druhů čajů
proutěné zboží
báňkové zboží
0465/59 33 17

BOHODA

LANŠPERK

zdarma - odvoz kompletních autovraků - zdarma
výkup barevných kovů a železa
bižuterie
orientální zboží
0606/ 384908
starožitnosti

pondělí až pátek 9 - 17 hod.
Sobota 9 - 12 hod.

Hračky **v Domečku**

Radka VINECKÁ

M.J. Kociana 24, 562 01 Ústí nad Orlicí
Tel.: 0465 / 52 22 41, Tel. privat: 0465 / 52 45 50

Sborové listy. Příležitostník Sboru pro záchranu hradu Lanšperka. Adresa redakce: Sbor pro záchranu hradu Lanšperka, Lanšperk 55, 562 01 Ústí nad Orlicí. **Redakční rada:** Doc. Ing. Ladislav Mařmer, CSc., Mgr. Eva Biedermanová, Dr. Ing. Libor Kubišta, Mgr. René Klimeš, Jaroslav Jansa a Radim Dušek. **Technická redakce:** Radim Dušek

Podepsané příspěvky nemusí odpovídat stanoviskům redakce, za obsah odpovídají autoři. Rukopisy a fotografie se nevracejí. Všechna práva k obsahu příspěvků a otištěné dokumentaci náleží autorům a Sboru pro záchranu hradu Lanšperka, pokud není uvedeno jinak. Jakékoliv další převzetí obsažených údajů musí být doloženo uvedením pramene. Vyšlo bez jazykové redakce.

Vychází s pochopením a podporou firmy Hračky v Domečku.

© Sbor pro záchranu hradu Lanšperka

Tento výtisk byl vydán 28. dubna 2000